

A SZENT KORONA
ELMÉLETE
ÉS A KORONÁZÁS

IRTA

TIMON ÁKOS

MÁSODIK BŐVITETT KIADÁS

BUDAPEST

STEPHANEUM NYOMDA R. T.

1920.

ELŐSZÓ.

MAGYAR alkotmánytörténet forrásainak kutatása alkalmával csakhamar arra a meggyőződésre jutottam, hogy a szent korona közjogi fogalmára, személyiségére vagy *mysteriumára* vonatkozó alkotmányjogi tételeink a jogtudós világban a múlt század folyamán mindinkább elhomályosultak. Rájöttem arra is, hogy ennek okát a nyugatról beáramló különféle államjogi elméletek behatásában kell keresnünk, amelyek a szent korona közjogi fogalmán, személyiségén felépülő állami szervezeteinkkel éles ellentétben állottak.

Ez a megfontolás indított arra, hogy a szent korona közjogi fogalmának, személyiségének nagy jelentőségét, koncentrikus hatását a magyar nemzet alkotmányfejlődésében a források alapján tüzetesen kimutassam. Ma már kétségtelen történeti tényként állíthatom, hogy az egykorú források szerint a szent korona személyisége, vagy ami egyet jelent, *mysteriuma* az a kőszikla, amelyre a magyar alkotmány építve van s amelynek szilárdsága annyi küzdelmek között a magyar nemzet állami önállóságát és nemzetközi függetlenségét biztosította, miért is

oda törekedtem, hogy a szent koronára vonatkozó jogelvek, a szent korona elmélete nem csak a jogtudomány művelőinél, de a nemzeti köztudatban is minél erősebb gyökeret verjen.

Fáradozásom nem volt eredménytelen, mert a szent korona elméletének nagy jelentősége immár *nemzeti köztudattá vált*. A világháború és a bolsevizmus következtében szétdarabolt magyar nemzet a szent korona személyiségében, *mysteriumában* látja azt a mystikus nagy erőt, azt a hatalmas történelmi tényezőt, mely a szent koronához tartozó népek és területek állami egységét — habár nagy küzdelmek árán is — újból létrehozni fogja.

A mi ezeréves alkotmányunk nemzeti létünk legnevezetesebb megnyilatkozása, mert ebben tükröződik vissza a magyar népnek államalkotó ereje, kulturképessége és így világtörténelmi jelentősége. Nekünk ehhez a dicső multhoz ragaszkodnunk kell utolsó leheletünkig, mert csak így kezdhethjük meg a siker reményében nemzeti és állami létünk újjászületésének nagy munkáját.

A kommunisfák — úgy látszik — veszedelmesnek tartották a szent koronára vonatkozó tanításaimat, mert uralomra jutásuk után csakhamar jelen tanulmányom raktáron levő összes példányait a kiadómtól elkobozták és elégették.

Budapest, 1920. február hava.

Timon Ákos.

I. A szent korona elmélete.

MAGYAR nemzet a koronát, Szent István koronáját szentnek tartja s ezzel a felfogásával a monarchikus államformában élő nemzetek között *egyedül áll*. Ez a felfogás a magyar nemzetben akkor vert gyökeret, akkor lépett előtérbe, amidőn egyfelől a koronázás ténye alkotmányjogi jelentőséget nyert, elvesztette tisztán egyházi jellegét, másfelől kifejlődött a korona *közjogi fogalma, mysteriuma*.

A koronázás nálunk is úgy, mint általában a középkori népeknél, a keresztény egyháztól vette eredetét és így eredetében egyházi, nem államjogi, nem alkotmánybiztosító intézmény. Ez utóbbi jelentőségét csak akkor nyeri, amidőn királyaink koronázásuk alkalmával nem csak az egyházi esküt, az úgynevezett «*iuramentum iustitiae et pacis*»-t teszik le, hanem megesküsznek az alkotmányra: a nemzet jogainak, törvényeinek, kiváltságainak és szabadságának fenntartására. Ezt okmányilag II. Endre óta lehet igazolni. Ettől az időtől számítjuk a koronázásnak alkotmányjogi jelentőségét s innentől kezdve tapasztaljuk annak a nagyfontosságú közjogi elvnek

érvényre emelkedését, hogy csak az tekinthető a magyar állam törvényesen uralkodó királyának, akit Szent István koronájával, a szent koronával a magyar nemzet megkoronázott.

A koronázás alkotmányjogi jelentőségével kapcsolatosan fejlődik ki a magyar nemzet közéletében a szent korona személyisége, *mysteriuma*, ami által a magyar nemzet *az államiság és a valódi közbatalom fogalmához valamennyi nyugati népnél korábban eljutott* és ezáltal elkerülte azt az alkotmányjogi fejlődést, amelyet a nyugati államok államszervezeti fejlődésében patrimoniális jellegű rendi monarchiának nevezünk, amely a kontinens államaiban a XVII-ik századtól kezdve a fejedelmi absolutizmus kifejlődésére vezetett. Ehhez képest nyilvánvaló, hogy a szent korona személyiségének, *mysteriumának* kifejlődésében tükröződik vissza a magyar állami élet és állami szervezet sajátos jellemvonása egész napjainkig, mely azt az egykorú nyugati államszervezetektől megkülönbözteti.

A magyar alkotmány történeti alkotmány, mely a történet világánál több mint ezeréves fokozatos fejlődés eredménye, *s melynek gyökerei, alaptételei még az őshazába nyúlnak vissza*. Hasonló magas-korú egyenletes alkotmányfejlődést, mely a nemzet szabad tagjainak a közügyek intézésében való részvételét állandóan biztosította volna, a kontinens egyik állama sem mutathat fel. A magyar nem-

zet alkotmányfejlődése csak az angoléval mérhető össze.

A magyar nemzetet — amint azt egykorú tudósítások igazolják — történeti föllépésétől kezdve napjainkig erőteljesebb közszellem, közjogi irányú felfogás és gondolkozás jellemzi és különbözteti meg a nyugati népektől. A magyar nemzet sohasem lelkesedett az egyénért vagy egyénekért, hanem lelkesedett eszmékért, a közért. Ennek természet-szerű következése, hogy a magyar nemzetnél az egyéniség elve sohasem emelkedett az államiság elve fölé, hogy közéletében a magánjogi irány, a magánfüggőségi viszony sohasem győzött a közjogi irány fölött.

Kétségtelen történelmi tény továbbá az is, hogy a magyar nemzet állami élete és szervezete későbbi középkori fejlődésében a hűbéri állameszmék és intézmények behatása dacára sem vesztette el közjogi jellegét, a királyi hatalom nem alakult át magánjogi jellegű, személyes természetű főhűbérúri hatalommá, sőt mindinkább közjogi alapra helyezkedő és alkotmányosan korlátolt közhatalommá fejlődött. Ennek okát abban kell keresnünk, hogy a *magyar nemzet erőteljesebb közszelleme, közjogi érzéke, melyet még az őshazából hozott magával*, megakadályozta azt, miszerint az állam létalapját képező közkötelék helyébe, mely az egyént, a nemzet szabad tagjait egy magasabb egészhez, az összességet,

az állami érdekeket képviselő királysághoz fűzte, az egyéniség elvén nyugvó hűbéri kötelék lépjen, mely az egyént nem az összességgel, hanem egy nála hatalmasabb egyénnel kapcsolja össze és ennek szerződésileg, magánjogi alapon alattvalójává teszi.

A nyugati hűbéri államszervezet alapelveinek és intézményeinek befogadása Magyarországon nem magánjogi, hanem közjogi formákban történt. Az egyéniség elve a birtokaristokratia kifejlődése következtében előtérbe nyomul ugyan, de nem emelkedik a köz, az államiság elve fölé, nem szünteti meg annak uralmát. Az egyéni hatalmak korlátozása a köz, az állam érdekében nem magánjogi, nem hűbéri formákban történik, mint a nyugati államokban, hanem közjogi formákban, a közhatalom eszméjének érvényre emelése mellett, *mely a szent korona mystériumában, személyesítésében nyer kifejezést.*

A Szent István létesítette államszervezet fénykorában a királyi hatalom az egyedül létező hatalom az államban. Minden hatalom és jog a királyságban összpontosul és az ország mindennemű közügyei a királyi hatalom alapján nyernek elintézését. A királyság szilárd támaszát képezte a király korlátlan rendelkezése alatt álló haderő, a várkatonaság, valamint a királyi uradalmakból, a várföldekből és a pénzügyi jogosítványokból befolyó pénzerő. E kettős támasz a királyi hatalomnak tekintélyt és a királyi rendeleteknek végrehajthatóságot biztosított.

Aziránt nem lehet kétség, hogy Szent István óta a királyság képezte azt az intézményt, amely a magyar nemzetet egy állami egészbe kapcsolja össze, amelyben a magyar nemzet állami önállósága, szuverénitása kifejezésre jut; de az állami hatalmat helyettesítő királyi hatalom még nem a király és a nemzet között megosztott hatalom, hanem inkább a nemzet felett álló és bizonyos mértékig egyéni természetű hatalom, amely korlátját csak a nemzet szabadságérzetében és a közkötelességek korlátolt voltában bírta.

Az a nagy átalakulás, amelyet a magyar nemzet közéletében a XIII. század folyamán tapasztalunk, a magyar királyságot mindinkább megfosztotta attól az önálló alapoktól, attól a hatalmi tényezőktől, amelyekre eddig nyugodott. A várbirtokok és a királyi uradalmak elfogyásával a királyi haderő is megfogyatkozik, valamint megcsökkennek a királyi kincstárnak jövedelmi forrásai. A városok hovatovább kibontakoznak abból a jobbágyi viszonyból, amelyben a királyi hatalommal állottak, autonóm jellegű kormányzatot és törvénykezést nyernek. Az egyházi és világi főurak az immunitási kiváltságok következtében jobbágyaik felett törvénykezési és később a banderiális hadszervezet kifejlődésével hadi hatalomhoz jutnak és a nem nemes szabadokat mindinkább elvonják a király közvetlen hatalma alól.

Mindezek a fejlemények már a nyugati, a hűbéri állameszmék behatását tanúsítják, amelynek következtében a királyi hatalom mellett más magánhatalmi tényezők keletkeznek és ezek a tényezők a közjogi jogosítványok gyakorlásában mindnagjobb részvételt igényelnek. Úgy a törvénykezés, mint a hadügy, a kormányzat és a pénzügy, mindinkább elveszti királyi jellegét és magánjogi alapokra helyezkedik.

Midőn ilyképen a magyar királyság régi erejében megfogyatkozott és azt az uralkodó állást, amelyet egykoron az állami élet terén elfoglalt, hovatovább elvesztette, midőn már közel állott a veszély, hogy a nyugati behatások következtében a magyar nemzet közéleté is magánjogi alapokra helyezkedik s ezen az alapokon kifejlődik a patri-moniális jellegű monarchia, mely az igazi államiság, a valódi közhatalom eszméjének egyenes negációja: akkor a magyar nemzet erőteljes közszelleme, közjogi irányú felfogása mindinkább kifejleszti és előtérbe lépteti a nemzetben gyökeredző, a királyt és a nemzetet együttesen megillető közhatalom fogalmát. A magyar nemzetnek ez a törekvése, az államiság, a közhatalom eszméje a személyes jellegű királyi hatalommal szemben *a szent korona közjogi fogalmában, személyesítésében nyert konkrét megvalósulást és létrehozta a szent korona elméletét, vagy ami egyet jelent: a szent korona személyiségén fölépülő államjogi rendszert.*

11

Az államnak élő organizmusként, *személyként* való felfogása az újabb közjogi tudomány egyik alaptételét képezi. Az államnak ez a felfogása, valamint egyáltalán az állam elvont fogalma hiányzik a középkori népek és így a magyar nép képzetében is. Az állam tulajdonképeni fogalmához és ehhez képest a valódi, az átruházott közhatalom eszméjéhez a középkori népek később is csak a római államjogi elvek behatása alapján jutottak el; holott ehhez a magyar nemzet a szent korona közjogi fogalmának kifejlődése, *a szent korona személyesítése által valamennyi nyugati népnél korábban eljutott.*

A magyar nemzet az államot mint az összesség érdekében szervezett társadalmat, a szent koronában látta megtestesítve. Ehhez képest a szent koronát úgy fogja fel, mint egyfelől a magyar államiság *symbolumát*, amely kifelé más államokkal szemben a magyar nemzet szuverénitását, nemzetközi önállóságát jelképezi; másfelől *személyesítve*, mint a nemzetben gyökeredző, a királyt és a nemzetet együtt megillető közhatalom birtokosát. A szent korona *mysteriummal* bír: a főhatalom bennrejlőnek tekintetik.

Kétségszűbevonhatlan bizonyítékaink vannak arra nézve, hogy az államiság, a közhatalom fogalmának kifejlődése nálunk kezdettől fogva a szent koronához fűződik. Már a XII. század végétől kezdve az okmányok állandóan a király személye mellett a korona

érdekében kifejtett küzdelemről a korona iránti hűségről vagy hűtlenségről és a koronának tett szolgálatokról szólnak.* Mindezekben a kifejezésekben már az a képzet tükröződik vissza, hogy a király felett *egy magasabb eszmei egész áll, a szent korona*, mely a királyt és a nemzetet együttesen magába foglalja, mely mint ilyen azonos a *patria*, a haza fogalmával, amely előzője a *mai állam*, mint személyiséggel bíró organikus egység fogalmának.

Amidőn így állunk, a *szent korona személyisége*, vagy ami ezzel egyet jelent, *mysteriuma* kifejlődött, ez képezte az állami szervezet talpkövét, kiindulási alapját. Az állami élet és szervezet minden tényezője közvetlen kapcsolatban áll a szent koronával és attól nyeri éltető erejét. Egyfelől minden jognak és hatalomnak forrása a szent korona, minden hatalom az államban a szent korona joghatóságából származik, másfelől az összesség az állam érdekében teljesítendő szolgálatok és kötelességek a szent korona felé irányulnak. A XV. század okmányaiban már a királyok elsősorban a szent korona jogáról, a szent korona iránti hűségről beszélnek, amelyből saját jogukat és a király iránti hűséget származtatják. Sőt az egyházi eredetű királyi főkegyúri jogot (*ius supremi patronatus*) is a királyi decretumok a szent korona jogának tekintik és az apostoli követ-

* L. az erre vonatkozó bizonyítékokat: Timon Á.: Magyar alkotmány- és jogtörténet. (Hatodik, bővített kiadás, 1919. 491. és kv. l.)

ség jelvényét, a kettős keresztet, a magyar nemzet saját címerébe foglalta.

Az állami főhatalom — ellentétben a nyugati népek fölfogásával — nem a király, nem a fejedelem személyéhez fűződő hatalom többé, hanem a szent korona hatalma (*jurisdictio Sacrae Regni Coronae*), az állami felségjogok nem királyi felségjogok, nem személyes uralkodói jogok, hanem a szent korona jogai (*jura Sacrae Regni Coronae*), amelyek a szent koronát, *mint eszmei személyt illetik meg és attól szállanak át a királyra*. Az ország területe a szent korona területe, mely a maga egészében a szent korona uralma alatt áll, a királyi jövedelmek a szent korona jövedelmei (*bona vel peculia Sacrae Regni Coronae*) és minden szabad birtokjog a szent koronától, mint gyökértől veszi eredetét (*radix omnium possessionum*). Ehhez képest a magyar adományrendszer, ellentétben a nyugati államokban fennálló hűbéri birtokrenddel, nem magánjogi, hanem közjogi alapon nyugszik; nem a fejedelem vagy más hűbérúr magánjogi, hanem kizárólag a szent koronát fején viselő király közjogi ténye. Innen az a jogelv uralma, hogy a magyar adománybirtok közérdemek jutalma (*laurea virtutis*), mely jogosan csak a köznek tett szolgálatok alapján vagy, mint már az aranybulla mondja: *iusto servitio* szerzhető meg.

A szent korona közjogi fogalmának, *mysteriumá-*nak következménye az is, hogy a magyar nemzet a

szent koronában egyesül királyával. Egykoron mindaz, aki szabad birtokjogát a szent koronától származtatta, tagja volt a szent koronának (*membrum Sacrae Regni Coronae*) és ez alapon résztvett a szent koronát megillető főhatalmi jogok gyakorlásában. Az állampolgári jogegyenlőség kimondása óta pedig az egész nemzet, a szent korona területének összes lakói, a szent koronát fején viselő királlyal egyetemben alkotják azt az egységes közjogi egészet, azt az élő szervezetet, amelyet régibb közjogunk a *szent korona egész testének* (*totum corpus Sacrae Regni Coronae*) nevezett, napjainkban pedig *államnak* nevezünk. A szent korona tagsága az állampolgári jogegyenlőségnek legerősebb biztosítóka, mely nem ismer sem vallási, sem faji, sem rendi különbséget, amint azt a multban a Hunyadiak, Zrínyiek és mások példái bizonyítják.

A szent korona *személyiségének* kifejlődése hozta létre nálunk a valódi közhatalomnak, az állami hatalomnak tiszta fogalmát, mely a nemzetben, az állammá szervezett népben birja gyökerét és annak akarata alapján koronázás útján száll át a királyra. Ehhez képest a szent korona személyisége vagy *mysteriuma* és azzal kapcsolatosan a szent korona egész testének (*totum corpus Sacrae Regni Coronae*) fogalma, mint a királyt és a nemzetet egybefoglaló organikus egység, mely a főhatalom tulajdonképeni birtokosa, nem egyházi eredetű fogalom, nem a

középkori «*mysterium Christi*» egyszerű utáinzata, hanem valóságos *államjogi constructio*, mely a magyar nemzet alkotmányfejlődésének legsajátosabb alkotása és a mai alkotmányunknak, közjogi jogrendünknek is középpontja. Ennek a tételnek igazságát ma már a külföldi jogtudós világ is elismeri. Így *Redslob*, a rostocki egyetemen az állam- és népjogok tanára, ezeket mondja: «*A szent korona az a megtestesülés, mely a közéletet egy összességbe forrasztja össze. Forrása a törvénynek és jogszolgáltatásnak. Egyszóval a szuverén jogok nem a királyi felség attributumai, hanem a szent koronát illetik. A király és a nép az ő szervei, az ő hű sáfárjai, és nem egyebek. A föld a szent korona dominiuma. Az állam jövedelme az ő tulajdona.*»

A szent korona személyesítésében rejlő átruházott közhatalom eszméjét és lényegét már Werbőczy Hármaskönyvében oly világosan és határozottan formulázta, amint az egyik nyugati államnak, még abban a korban Angolországnak alkotmányában sem találjuk. Werbőczynek idevonatkozó egyik főtétele mondja: Miután a magyarok ... Szent Istvánt önként királyukká választották és meg is koronázták: a nemesítésnek és birtokadományozásnak joga és teljes hatalma az uralkodással és kormányzással együtt az összességtől és az összesség hatalmából *az ország szent koronájára* és következésképen fejedelmünkre és királyunkra átruházott.

Werbőczynek ez a tétele azonban semmi újat nem tartalmaz, hanem egyszerűen csak formulázza a nemzetben élő és a királyok által is elfogadott azt a jogi meggyőződést, azt az alkotmányjogi fel fogást, hogy a főhatalom tulajdonképeni birtokosa a szent korona. Így egyebektől eltekintve, Hunyadi Mátyás Pozsony városához intézett meghívólevelében világosan mondja, hogy azért törekszik a szent korona fölvételére, *mert abban rejlik, abban össz-pontosul az egész királyi méltóság ereje és összessége.*

A ránk maradt pozitív bizonyítékok kétségtelessé teszik, hogy a szent korona személyesítése és az azon felépülő államszervezet nem Werbőczynek vagy más jogtudósnak találmánya, — mint azt egyes külföldi írók vitatni akarják, — hanem a magyar alkotmány évszázados fejlődésének eredménye, amelyet Werbőczy Hármaskönyve már készen talált, sőt kellőképpen és minden irányban figyelemre sem méltatott, mert a Hármaskönyv célja nem a magyar alkotmányjog codificatiója volt, hanem inkább a magánjogé.

Amint az eddig előadottak tanúsítják, a magyar nemzet államszervezetének a nyugati hűbéri államszervezettől eltérő jellegét a szent korona személyesítésében, *mysteriumában* kell keresnünk. A szent koronára vonatkozó jogelvek kifejlődése állotta útját annak, hogy az állami lét fennállási alapját képező állami kötelék teljesen elveszítse közjogi jellegét és

annak helyébe az egyéniség elvén nyugvó magánkötelék, a hűbéri kötelék lépjen, sőt ellenkezőleg előidézte azt, hogy az általános alattvalói kötelék közjogi jellege szilárdabb alapot nyert azáltal, hogy a nemzet szabad tagjai, mint a szent korona tagjai, az államhatalom birtokosa gyanánt tekintett szent koronával, mint *állami személyiséggel* közvetlen alattvalói viszonyba léptek. Az ország különböző nyelvű és nemzetiségű népelemeit a szent korona elmélete foglalta össze egy organikus közjogi egységébe.

A szent koronára vonatkozó jogelvek kifejlődése következtében a királyi hatalom határozott közjogi alapot nyert, közhatalommá, és pedig alkotmányosan korlátolt közhatalommá válik. A magyar állam monarchia marad ugyan, amelyben a király szuverén, de az állami főhatalomban foglalt jogok megoszlanak a király és a nemzet, mint a szent korona tagjai között. A király, mint a szent korona viselője, alakilag a szent koronában foglalt főhatalmi jogok birtokosa, hatalma kiterjed a nemzet valamennyi szabad tagjára, a szent korona tagjaira, akik vele közvetlen alárendeltségi viszonyban állanak; de viszont a szent koronának tagjai résztvesznek a szent koronát megillető közhatalmi jogok gyakorlásában. A királyi hatalom az új államszervezetben sokkal nagyobb mértékben közjogi jellegű, közjogi alapon nyugvó hatalom, mint a Szent István létesítette államszervezetben volt, mindazáltal a király-

ság nem foglalja el többé az állami élet terén azt az uralkodó állást, mint az előbbi korszakban, mert a szent koronában foglalt jogok csak részben illetik a királyt: osztozik azok gyakorlásában a szent korona tagjaival.

A szent korona személyiségének kifejlődése következtében az államhatalom gyakorlásának minden ága közjogi jelleget, alkotmányos formát nyert, a király és a nemzet között alkotmányosan megosztott hatalom gyanánt jelentkezik. Így elsősorban a törvényhozó hatalom, mint a legfőbb állami akarat megnyilvánulása, mint a jogalkotás külön tényezője mindinkább előtérbe lép és alkotmányosan megosztott hatalommá válik. Már Zsigmond uralkodása idején érvényre emelkedett az a közjogi tétel, hogy maradandó, általán kötelező jogszabályok alkotása csak a királyt és az országgyűlést együttesen illetik meg. Csak ott, hol a szent korona egész teste, vagyis a szent koronát fején viselő király és a szent korona tagjai jelen vannak, alkotható törvény.

A magyar országgyűlés hatásköre tárgyi tekintetben *korlátlan*, minden állami ügyre nézve kivétel nélkül kiterjedhet. Az állami főhatalom, az állami szuverénitás teljessége az országgyűlést illeti meg a szent koronát fején viselő királlyal egyetemben, aki egykoron az országgyűlésen személyesen jelen van és elnököl, majd a habsburgházbeli királyok óta 1848-ig a nádor és a királyi személynök által helyettesíteti magát.

Már Mátyás 1462. évi meghívólevelében olvasuk, hogy: «mindazok az ügyek, amelyek az ország közjavát tárgyazzák, az egész nemzet közös tanácsában, az országgyűlésen vitatandók meg és intézendők el». Világos elismerése ez annak a jogtételnek, hogy az országgyűlés hatásköréből semmiféle állami ügy el nem vonható és *absolut fejedelmi jog gyanánt nem gyakorolható*. A szent korona államszervezet, kezdettől fogva napjainkig absolut vagy fenntartott fejedelmi jogokat, amelyre az országgyűlés korlátozó befolyást nem gyakorolhatna, nem ismer, kizárja azt a királyi felségjogok átruházott és így alkotmányos jellege. Nálunk a közhatalmi jogok a királyt és a nemzetet egyesítő és megtestesítő szent koronától erednek, amelyek egykoron a királyválasztás; újabban a trónöröklési rend és a koronázás útján szállnak át a királyra, miért is a *királyi felségjogok a törvényhozó hatalom által konstituált és korlátozott jogok*. A magyar közjog ehhez képest csak a törvények által konstituált és a törvényhozó hatalom által gyakorlásában módosítható felségjogokat ismer. Ezt az alkotmányjogi felfogást juttatja kifejezésre az 1741 : XI. törvénycikk 2. §-a, mely ekként hangzik: «Annál fogva a királyné legmagasabb udvarában is, mindazokban, amik a *neki engedett főhatalomból* folynak, magas belátása és királyi tiszte szerint hű magyar tanácsosainak segítségével és tanácsával fog élni.»

Ime látjuk, hogy e törvénycikkben maga Mária Terézia elismeri, miszerint a királyi felségjog, a királyt megillető legfőbb hatalom: *suprema potestas* a magyar államban a nemzettől eredő és a nemzet által átruházott, *engedélyezett* hatalom, mely mint ilyen az országos törvények alapján áll s azok rendelkezései szerint gyakorlandó.

Törvényeink az aranybullától kezdve napjainkig nagyszámú rendelkezést tartalmaznak, amelyek a királyi felségjogok megállapítására és gyakorlási módjának korlátozására vonatkoznak. A magyar királynak személyes birói hatalma s azzal kapcsolatos kegyelmezési és pertörlési joga, főhadúri joga, hadüzenési és békekötési joga, követküldési joga, birtokadományozási joga, pénzverési joga, sőt még az egyházi eredetű főkegyúri joga is régibb törvényeink egész sorozata által nyert szabályozást. A főhadúri jog legújabb megállapítását és törvényi korlátozását az állandó magyar hadseregre nézve az 1867: XII. t.-cikk 11. §-a tartalmazza, mely ekként hangzik: «Ő felségének a hadügy körébe tartozó *alkotmányos* fejedelmi jogai folytán mindaz, ami az egész hadseregnek s így a magyar hadseregnek is mint az összes hadsereg kiegészítő részének egységes vezérletére s belső szervezetére vonatkozik, Ő felsége által intézendőnek ismertetik el.» Ez is egyik legújabb példája a törvényben konstituált felségjognak, mely csak a törvényhozás útján változtatható

meg, bővíthető vagy megszorítható, de nem egyoldalú királyi rendelkezés alapján.

A törvényhozó hatalom gyakorlásához hasonló megosztottságot találunk a szent koronát fején viselő király és a szent korona tagjai között a hadi, pénzügyi, törvénykezési és általában a kormányzati hatalom gyakorlása tekintetében is, amely megosztottság ugyan a hűbéri állameszmék és intézmények behatása következtében egykoron az egyéniség elvének nagyobb érvényesülésére és ezáltal az állami érdekeket képviselő királyi hatalom meggyengülésére vezetett, de sohasem jutott odáig, hogy a szent koronában megtestesülő állami egységet, mint egyetemes közjogi alapot megsemmisítse s annak helyébe a nyugati patrimonialis rendi államok példájára a magánjogilag konstituált fejedelmi jogok és rendi jogok dualizmusát léptesse.

A szent korona elméletének lényege abban a közjogi felfogásban összpontosul, hogy az állami főhatalom, a szuverénitás a királyt és nemzetet szerves egységbe összefoglaló szent koronát illeti meg és hogy ehhez képest a királyi hatalom a szent koronától eredő a nemzet által átruházott hatalom. Ennek az organikus felfogásnak szükségszerű következménye, hogy ha a szent koronában egyesített főhatalom egyik szerve vagy tényezője működésében tartósan akadályozva van, azt a másik szerv helyettesíteni és az állami lét fennmaradását

a jogrend folytonosságát biztosítani nemcsak jogosított, de kötelezett is. Ha nincs király, vagy működésében akadályozva van, akkor a királyt megillető közhatalmi funkciók a szent korona hatalma alapján, amelyből azok erednek, a szent koronának másik alkotó részére, a nemzetre és annak képviselőjében az országgyűlésre szállanak át. Az országgyűlés feladata a királyt megillető hatalmi kör ellátásáról gondoskodni, részint közvetlenül, részint az általa alkotott ideiglenes szervek útján.

Mindezt ezeréves alkotmányfejlődésünk kétségbevonhatlanul igazolja. Így látjuk, hogy Zsigmond fogsága idején 1401-ben a nagyobb királyi tanács (a későbbi felső tábla) a király legfőbb személyes birói hatóságát «*a szent korona joghatóságának tekintélyénél fogva*» gyakorolja. Majd I. Ulászló elhalálása után az 1444-ben Pesten tartott országgyűlésen a rendek a zavarok és veszedelmek elhárítása végett saját pecsétjeikkel megerősített 23 cikkből álló országos határozatot hoztak. A szent korona hatalmának képviselőjében a király legfőbb birói hatóságát a nagyobb királyi tanácsra ruházták át és ezzel kapcsolatban az új király megkoronázásáig országos pecsétet (*sigillum Regni*) készítettek a kereszt, mint Magyarország jelvényével (*signetum crucis, sicut signetum Regni Hungariae*), amelyet Budán kellett őrizni. Ugyancsak a *szent korona jogán*, mint a szent korona egyik szerve választotta

meg az országgyűlés 1446-ban Hunyadi Jánost és 1458-ban Szilágyi Mihályt az ország kormányzójává (gubernator Regni), akik mint ideiglenes államfők a törvényt szentesítési jogot is gyakorolták. Hunyadira nézve világosan mondja a törvény, hogy «a kormányzónak olyan hatalma lesz, amilyen a királyi felségnek volna».

A nádornak király-helyettesi minősége szintén a szent korona elméletének *egyik sajátos alkotása, melynek hasonmását egyik európai államban sem találjuk*. A király távolléte esetén a nádor hivatalánál fogva (*ex officio*) a királynak szükségképeni helyettese, királyi helytartó (*locumtenens regius*). Egyfelől a király az ő végrehajtó hatalmának gyakorlását másra, mint a nádorra, át nem ruházhatja; másfelől, midőn a király a szent korona területén kívül tartózkodik, a végrehajtó hatalmat közvetlenül nem gyakorolhatja, hanem csak a nádor útján, aki nem kinevezett királyi tisztviselő, hanem a *szent koronának választott tisztviselője*, nem csupán a királynak, hanem a királynak és a nemzetnek együtt, vagyis a szent koronának érdekeit képviseli, méltóságát a királytól és a nemzetet képviselő országgyűléstől, törvénybeiktatott választás útján nyeri és nem királyi kinevezés útján.

A nádori tisztségnek ez az alkotmányjogi jelentősége abban a nagy küzdelemben, amelyet a magyar nemzet a mohácsi veszedelem után a szent koro-

nára vonatkozó jogelvek fenntartása érdekében az abszolút hatalmi törekvésekkel szemben időnkint vívott, mindinkább előtérbe nyomult. A nádornak, mint a *szent korona tisztviselőjének*, volt feladata a szent korona egész testének érdekeit képviselni, ehhez képest a király és a nemzet között felmerült ellentéteket a jog és a méltányosság alapján kiegyenlíteni, az idegen tanácsadók káros befolyását ellenőrizni és a magyar nemzet ősi alkotmányát minden jogtalan támadásokkal szemben megvédeni, mert a nádori törvény világos szavai szerint ő a közbenjáró a király és a nemzet között (*mediator inter regem et regnum*). Ebben találja magyarázatát a magyar nemzet szívós ragaszkodása ehhez az ősi közjogi méltósághoz és hatáskörének csorbítatlan fenntartásához a végrehajtó hatalom gyakorlása terén egészen 1848-ig, a modern alkotmányos állam kialakulásáig a felelős miniszteri kormányzat alapján.

A nádori törvény 4-ik cikke szerint a nádor az ország haderejének, a nemzeti hadseregnek főkapitánya (*generalis capitaneus*), azaz fővezére, nemcsak polgárkormányzati, hanem katonai hatalmat is gyakorol. A nádor fővezéri hatalmának eredete szerintem arra vezetendő vissza, hogy a nemzeti haderő (*generalis exercitus*) csak a király személyes vezérlete alatt tartozott táborba szállani. Ez alapon fejlődött ki a nádornak, mint a király helyettesének fővezéri hatalma, amelyet a Habsburgok korában is

számos törvénycikk biztosított. A nádor, mint királyi helytartó, a legelső bíró (*primarius iudex*), aki a Habsburgok korában már a király legszemélyesebb bírói hatalmát állandóan gyakorolja. A királyi helytartó bíróságból fejlődött a nádor elnöklete alatt működő hétszemélyes tábla (*tabula septemviralis*), a mai *Kuria* előzője. A nádor azonban csak a bírói és a végrehajtó hatalom gyakorlásában helyettesítette a királyt, a birtokadományozási jogot 32 jobbágytelek erejéig gyakorolhatta, szükség esetében az országgyűlést is összehívhatta, de a törvényszentesítési jog, mint a király személyéhez kötött felségjog, nem illette. Nincs is rá példa, hogy ezt a nádor gyakorolta volna.

A II. Ulászló-féle felelős királyi tanács intézményének háttérbeszorításával a nádori intézményben jut kifejezésre a szent korona elméletének az a követelménye, hogy a nemzetnek, a szent korona tagjainak egyeteme is részesüljön a végrehajtó hatalom gyakorlásában és annak önkényszerű gyakorlását lehetetlenné tegye. Ennek az ősi magyar intézménynek hatása még a felelős minisztérium alakítására vonatkozó 1848. évi III. t.-cikkben is feltalálható, melynek 2-ik §-a ekként rendelkezik: «Ő felségének az *országközi távollétében* a nádor és királyi helytartó az országban s ahhoz kapcsolt részekben, a *korona egységének* s a birodalom kapcsolatának épségbentartása mellett, a végrehajtó

hatalmat a törvény és alkotmány ösvényein *teljes hatalommal gyakorolja* s ez esetben a mostani nádor, cs. kir. főherceg Istvánnak személye hasonlóképen sérthetetlen»).

A másik nagyfontosságú intézménye a magyar alkotmánynak a király végrehajtó hatalmának korlátozása szempontjából a vármegyei önkormányzat és autonómia erőteljes kifejlődése: a magyar törvényhatóság intézményének létesítése. Ez is a szent korona közjogi fogalmának, személyesítésének eredménye. A szent koronára vonatkozó jogelvek alapján fejlődött ki a vármegyei közönség, az *universitas nobilium* fogalma. A vármegyék közönsége, mint a szent korona tagjainak közönsége, egyezően az angol grófsági (county shire) közönségekkel, egyrészt az ország törvényei értelmében az állami átruházás alapján, az állami élet minden ágában saját területén, saját közegei által önállóan gyakorolja a végrehajtó hatalmat, amit ma állami önkormányzatnak (selfgovernment) nevezünk; másrészt saját belügyeit — törvény korlátain belül — önállóan intézi és szabályozza. Ez utóbbi a tulajdonképeni autonómia.

Mindenik megye, mint nemesi közönség, mint a szent korona tagjainak egyeteme: *universitas nobilium*, élén a király személyét képviselő főispánnal, kicsiben magát a szent korona egész testét, az államot teszi jelenvalóvá. Osztozik a szent korona hatalmában és mint szerves egész, mint élő orga-

nizmus, önállóan vesz részt a szent korona életében. A nemzeti közfelfogás a mindinkább megszilárduló fejedelmi hatalomérzettel szemben a vármegyéket a XVII. századtól kezdve a magyar alkotmány védőbástyái gyanánt tekintette. A történelem tanúsága szerint a megyék ezt a nagyjelentőségű alkotmányjogi feladatot mindenkor kellő sikerrel teljesítették.

A politikai szabadságnak egyetemes közjogi alapja: *a szent korona tagsága* útját állotta annak, hogy nálunk is, úgy mint a nyugati rendi monarchiákban, külön előjogokkal bíró rendi testületek szervezkedjenek és ezek az állami életben mint önálló közjogi jogalanyok szerepeljenek, az államhatalmi jogosítványok birtoklásában a fejedelemmel osztozkodjanak. Magyarországon a szent korona közjogi fogalmának kifejlődése óta napjainkig a főhatalmi jogoknak csak egyetlen alanya van és ez a *szent korona*. Ezek a jogok — amint már fentebb kifejtettük — a koronázás útján szállanak át a királyra, aki azokat alkotmányos módon, a szent korona tagjainak részvétele mellett gyakorolta és gyakorolja jelenleg is. Ehhez képest nálunk sohasem voltak a fejedelem személyét megillető *uralkodói jogok* (Herrscherrechte), aminőkkel a nyugati államokban találkozunk és amelyekkel szemben állottak a jogozott rendi testületeket, mint külön jogalanyt megillető *rendi jogok* (Ständerechte).

A közhatalmi jogok birtoklásának ez a magán-

jogi fogalmak szerint konstituált dualismusa és ez alapon az egész állami életnek mechanikus széttago-lása mindenkor ismeretlen volt a magyar nemzet állami életében. Minthogy pedig a magyar királynak sohasem voltak személyes természetű, magánjogi formák szerint konstituált uralkodói jogai, hanem csak a nemzetben gyökeredző és a szent koronától átszármazott valóságos közhatalmi természetű felség-jogai: ezek a jogok sohasem olvadhattak össze, sohasem voltak egyesíthetők az osztrák örökös tar-tományok urát, majd később az osztrák császárt megillető személyes természetű fejedelmi jogokkal.

A monarchia sohasem volt közjogi egység, nem volt a magyar és az osztrák birodalom felett álló *állami szervezet*. A monarchiának, mint olyannak, nem volt saját külön állami hatalma, souverainitása, *nem volt külön koronája*, nem volt külön törvény-hozása, valamint nem volt soha egy ilyen közös állami hatalomnak alapját képező állampolgársága. A nem-zetközi vonatkozásokban az ú. n. «osztrák-magyar monarchia» csak *hatalmi egység, hatalmi szervezet* volt, melynek alapját két teljesen önálló és egymás-tól egészen független alkotmányfejlődéssel bíró állam szövetezése képezte oly célból, hogy egyfelől az uralkodó személyének egysége, másfelől a közös és együttes védelem állandóan biztosítva legyen.

A magyar közjog nem ismeri a dynastiának, mint organizált jogalanynak fogalmát és így nem

ismerheti annak patrimonialis jellegű uralmát sem. A magyar király a főhatalmat nem valamely dynastiától, nem az ő dynastiájának akaratából, hanem a szent koronától bírja — a törvény, a nemzeti akarat átruházása alapján.

II. A koronázás.

MIÓTA a magyar nemzet a szent koronában látta az önálló nemzeti lét jelképét, symbolumát, és személyesítve a főhatalom birtokosát, szükségképen érvényre kellett emelkednie annak a közjogi tételnek, hogy a koronázás a királyi hatalom alkotmányszerű birtoklásának és gyakorlásának nélkülözhetetlen feltétele, mert a királyi hatalom a szent koronával a koronázás által száll át a királyra. Világosan kimondja ezt — amint már fentebb előadtuk — Hunyady Mátyás Pozsony városához intézett meghívólevelében. Ugyanezt a közjogi tételt tanítja Werbőczy is, midőn előadja, hogy Szent István óta az uralkodás és kormányzás joga az összesség, a nemzet akaratából a szent koronára következésképen fejedelmünkre és királyunkra ruházott által.

Nem is volt szükség nálunk a koronázás kötelezettségét törvényben előírni. Hosszú időn át pótolta a törvényt a nemzetben élő az a köztudat, az a jogmeggyőződés, mely az állami hatalomban foglalt jogokat a szent koronában rejlőnek tekintvén, a királyi hatalom törvényességét is a koronázáshoz

kötötte. Erre a nemzeti közmegegyezésre támaszkodva tanítja Werbőczy, hogy Magyarország minden királyát a szent koronával megkoronázni szokták; valamint mondja az 1572. évi II. decretum 1-ső cikke, hogy «Rudolf fejedelmet Magyarország régi törvényei és intézményei értelmében a magyar szent koronával megkoronázták». A régi törvények és intézmények alatt itt a régi szokásjogot, a nemzetben élő jogmeggyőződést kell értenünk, mert az 1867. évi decretum előtt nincsen törvényünk, mely a koronázást kötelezően előírná.

A magyar nemzet a trónöröklési rend elfogadásával az ~~1867.~~ 1867. évi decretumban, majd az 1723. évi *pragmatica sanctio*ban a Habsburg-dynastia trónra-jogosult ágainak javára királyválasztási jogáról lemondott ugyan, de azért az öröklés jogán álló király is a *szent koronától koronázás útján nyeri törvényes hatalmát*. A magyar alkotmánynak az az alaptétele, hogy a főhatalom a szent koronától származik át a királyra, továbbra is érvényben maradt. Úgy az 1687. évi decretum, mint a *pragmatica sanctio* világosan előírja, hogy az öröklés jogán álló király tartozik magát a hitlevél kibocsájtása és az alkotmányt biztosító eskü letétele mellett megkoronáztatni.

Koronázás nélkül a magyar közjog szerint *nincs törvényes király*, nincs törvényes királyi hatalom, mert ezt a hatalmat a trónra jogosított a nemzet akaratából, a szent koronától kapja. Nincs alatt-

valói kötelesség, mert a nemzet szabad tagjai, amint már Werbőczy mondja, csak a törvényesen megkoronázott király (*rex legitime coronatus*) hatalmának vannak alávetve. Csak a megkoronázott király szentesíthet törvényeket s adományozhat a szent korona jogán kiváltságokat.

Ugyanezek a közjogi tételek tükröződnek vissza az 1790. évi decretum 3-ik cikkében is, mely a koronázás határidejét a trónüresedés beálltától hat hónapban állapította meg. A koronázásnak hat hónap alatt okvetlenül (*inomisse*) meg kell történnie. Ez alatt az idő alatt a trónutód: a *haereditarius rex*, csak az alkotmánnyal megegyező kormányzati hatalmat gyakorolhatja. Ha a törvényben előírt határidő sikertelenül folyik le, a *jogfolytonosság megszakad*, a trónutód uralkodása törvényellenessé válik, tényei és rendelkezései a közjog szempontjából érvénytelenek lesznek; nemcsak törvényeket nem szentesíthet, de semmiféle államhatalmi ténykedést jogérvényesen ki nem fejthet.

A koronázás tényével két nagyfontosságú alkotmánybiztosíték áll közvetlen kapcsolatban: a *koronázási eskü* és a *hitlevél*. Az egyik a magyar állam alkotmányos jogrendjének *vallásos*, a másik *írásos* jellegű biztosítása. Mindkettőben erőteljes külső kifejezésre jut a koronázás nagy közjogi jelentősége. Úgy a koronázási eskü, mint a hitlevél azt célozza, hogy a szent koronát fején viselő király, mint a

főhatalom alkotmányszerű birtokosa, ezzel a nagy hatalmával vissza ne élhessen, hogy a magyar állam alkotmányos jogrendjét, nemzetközi függetlenségét, területi épségét, valamint az állampolgárok törvényben biztosított jogait és szabadságát sértetlenül fenntartsa és másokkal is megtartassa. A hitlevél 5-ik pontja a *jogfolytonosságot* a legélesebben domborítja ki; amelyben a megkoronázott király az ő örökösait és utódait is kötelezi, hogy majdan, mint megkoronázandó örökös királyok, a hitlevélbeli biztosítások elfogadását előrebocsájtani és arra az esküt letenni tartoznak.

A koronázásnak az e célra összehívott országgyűlésen a kath. egyház részvétele mellett kell történnie.

A magyar közjognak az a régi tétele, hogy: «a királyok koronázása mindig a nemzet akaratától függ és a korona hatása és ereje a nemzet beleegyezésében rejlik», jelenleg is érvényben van oly értelemben, hogy a nemzetet képviselő országgyűlésnek joga és feladata megvizsgálni, vajjon a megkoronázandó a *pragmatica sanctio* alapján jogosan igényelheti-e a magyar királyi trónt, valamint feladata gondoskodni aziránt is, hogy a trónutód a koronázás alkotmányszerű feltételeinek eleget tegyen. Ez a közjogi tétel közvetlenül kifejezésre jut azáltal, hogy a szent koronát a király fejére az ország első főpapja, a hercegprimás, és azelőtt hivatalánál fogva

a nádor, jelenleg pedig az országgyűlés külön megbizottja együttesen teszik fel.

Az is egyik alaptétele a magyar közjognak, hogy a koronázást Szent István koronájával, a szent koronával kell eszközölni, mert a nemzeti köztudat szerint a koronázás alkotmányjogi hatása, *mysteriuma*, mely a főhatalom átruházásában áll, a szent koronához van kötve.

Erről tanuskodik már III. Endre egyik oklevele, melyben felpanaszolja, hogy uralkodásának és megkoronáztatásának ellenségei azon mesterkedtek, miszerint a szent király koronájához ne juthasson s ezáltal uralkodásának tekintélye csorbát szenvedjen. Még inkább bizonyítja ezt Károly Róbert és I. Ulászló koronázásának története.

Mínt hogy a szent korona Károly Róbert megválasztása alkalmával, 1308. évben, László erdélyi vajdától nem volt visszaszerezhető, Gentilis bibornok, pápai követ, új koronát csináltatott s azt megáldotta, ellenben a régit, a szent koronát, megvetettnek, hatásától megfosztottnak nyilvánította. Mindennek dacára a nemzet csak akkor tekintette Károly Róbert koronázását érvényesnek, alkotmányszerű jogerővel bírónak, midőn az a szent koronával ment végbe, amint azt a király egyik oklevelében maga is elismeri.

I. Ulászlót a nemzet zöme, a nemesség, közakarattal választotta királlyá és ugyanakkor az or-

szággyűlésen megjelent főpapok, főurak és nemesek kijelentették, hogy a szent korona *mysterium*-a és ereje a másik koronára száll át. Ámde a nemzeti köztudat ereje hatalmasabb volt ennél az időleges nyilatkozatnál. I. Ulászlót nem tekintették alkotmány-szerűen megkoronázott királynak. Már az 1453. évben az országgyűlés maga kérte V. Lászlót, hogy I. Ulászló alkotmányleveleit vonja vissza és erejüktől fossa meg. Végül a nemzeti közfelfogást tükrözi vissza Hunyady Mátyás eljárása is, aki a nemzet kívánatára nagy áldozatokkal járó harcokat vívott Frigyes császárral a szent korona visszaszerzéséért és csak akkor koronáztatta meg magát, amidőn már a szent korona birtokába jutott; koronázása után pedig decretumainak záradékában külön számítja uralkodásának és koronázásának éveit.

A szent koronában jut külső kifejezésre Szent István birodalmának közjogi egysége, egységes főhatalmi szervezete, amelybe a *társországok* is bele vannak foglalva, mert *ők is tagjai a szent koronának*. Valamint egy a szent korona, mint a főhatalom symboluma és személyesítve annak birtokosa: úgy egységes maga a királyi hatalom is. Egy a koronázás, egy az eskü és a hitlevél, valamint egységes az állampolgárság is.

A személyesített szent koronát a magyar nemzet a koronázási jelvényekkel együtt az ország közkincsének (*clenodia regni*) tekinti. A szent korona

nem a királyé, nem is az uralkodóházé, mint a nyugati népeknél, hanem a *magyar államé*, melynek legfőbb hatalmát képviseli és annak egészét, a királyt és a nemzetet együtt jelképezi. Ezt a közjogi fel fogást eléggé bizonyítja, hogy már Hunyady Mátyás óta a szent korona őrizetéről a király és a nemzet törvényhozás útján együttesen gondoskodik. A szent koronát és a koronázási jelvényeket az országgyűlés által a király jelölése alapján megválasztott korona-őrök őrzik. A koronaőrök épen úgy, mint a nádor, nem a királynak tisztviselői, nem királyi főtisztok, hanem országos méltóságok, a *szent korona tisztviselői*, akik tisztségüket és hatáskörüket a király és a nemzet együttes megbízásából nyerik. Egykoron az ország közpénzét, nevezetesen a szent korona őrzésének, az országház építésének és egyéb országos közcéloknak költségeire megszavazott adót, az ú. n. *koronaadó*t, számadás kötelezettsége mellett a koronaőrök kezelték.

A koronázás szertartásai napjainkig nincsenek törvényben megállapítva, hanem a koronázás intézményével kapcsolatosan szokás útján fejlődtek és nyertek szabályozást. Valamint maga a koronázás, úgy e szertartások is kezdetben tisztán egyházi jellegűek, később azonban mindinkább oly cselekményekkel bővülnek, amelyek már alkotmányjogi jelentőséggel bírnak. Sőt mondhatjuk, hogy mindenik új dynastiával újabb elem járult a koronázási szertartásokhoz.

A vegyesházbeli királyokat Székesfehérvárott koronázták. I. Ferdinándig nincs is ellenkező példa. A mohácsi vész után a koronázás rendszerint Pozsonyban történt, legutóbb, 1867-ben és 1916-ban Budapesten.

A koronázás régi jogon elvitázhatatlanul Magyarország első főpapját, az esztergomi érseket illeti. Más főpap csak kivételesen, csak az érseki szék üresedése vagy az érsek akadályoztatása esetén teljesítheti ezt a tisztet.

A koronázás mise közben és pedig I. Ferdinándig Székesfehérvárott, a Szent István által e célra épített templomban történt. A mise megkezdése előtt a megkoronázandó király térdenállva, kezét az evangéliumra téve, a római pontifikáléban előírt szöveg szerint leteszi az *egyházi esküt (iuramentum iustitiae et pacis)*. Ezt követi a király megáldása és fölkenetése, amelynek megtörténtével kezdetét veszi a koronázó mise. Mise közben történik a koronázási jelvényeknek, Szent István kardjának, a királyi pálcának (jogar, *sceptrum*), az ország almájának (pomum) és a palástnak átadása. A király Szent István kardjával hármat suhint annak jeléül, hogy a kardot az egyház, a haza és az igazság védelmében fogja használni.

A koronázási szertartások között közjogi szempontból legfontosabb a szent koronának a király fejére tétele. Ezt kezdetben az esztergomi érsek maga eszközölte. Állítólag csak V. László után jött

szokásba, hogy a nádor is, mint a *nemzet képviselője*, segédkezik a szent koronának a király fejére illesztésénél. Ez a segédkezés kezdetben abban állott, hogy a nádor tartotta a szent koronát és mielőtt még a primás a koronát a király fejére tette volna, az oltár lépcsőjéről a néphez fordulva háromszor kérdi:

«Magyarok, akarjátok-e, hogy a jelenlevő N. N. a szent koronával az ország királyává koronáztassék?» mire ez a háromszoros válasz következik: «Akarjuk, éljen a király!» E szokás azonban az 1687. évi 2. t.-cikk meghozatala következtében, mely az elsőszülöttségi öröklési rendet megállapította, megszűnt. Ellenben a római pontifikálé alapján ma is szokásban van, hogy a kalocsai érsek a primást a koronázásra a következőképen hívja fel: *Reverendissime Pater! Postulat sancta mater ecclesia catholica, ut presentem Serenissimum N. N. ad dignitatem Hungariae regis sublevetis!* (Főtiszteendő atya! A katolikus anyaszentegyház azt kívánja, hogy a jelenlevő dicsőséges N. N. Magyarország királyának méltóságára emeltessék.) Mire a primás a következő kérdést intézi hozzá: *Scitis illum dignum et utilem esse ad hanc dignitatem?* (Méltónak és alkalmasnak tartjátok őt erre a méltóságra?) Erre a kalocsai érsek azt feleli: *Et novimus et credimus eum dignum esse ac utilem ecclesiae Dei et ad regimen regni.* (Méltónak és hasz-

nosnak tudjuk és hisszük őt az Isten egyházára nézve és ennek az országnak uralmára.)

Mise után a király, felékesítve a koronázási jelvényekkel, egy másik templomba megy. Előtte viszik Magyarországot és a tíz ország zászlaját és az apostoli keresztet; utána II. Ulászló óta a királyi kincstartó lépdelt, 1867-ben pedig a pénzügyminiszter, aki arany- és ezüstpénzt szór a nép közé. Ez a szertartás azonban a legutóbbi koronázás alkalmával 1916-ban elmaradt.

A másik templomban a király a számára elkészített trónon helyet foglalván, Károly Róbert óta néhányat lovaggá ütött, Szent István kardjával érintvén jobb vállukat. E lovaggá ütés napjainkig szokásban maradt s az ilyenképpen lovaggá ütötteket aransarkantyús vitézeknek nevezik. Ezenkívül, mint-hogy a középkori felfogás szerint béke idején a király legfontosabb teendője a jogszolgáltatás volt, a trónon ülve néhány ügyben személyesen igazságot szolgáltatott, amint ezt a források még II. Ulászlóról, sőt Miksáról is említik.

Mindezt követi a koronázás utolsó fontos aktusa, az alkotmánybiztosító eskü letétele és pedig már II. Ulászló óta külön e célra elkészített emelvényen szabad ég alatt, amelyre a király a primás, a kalocsai érsek, a nádor (vagy az országgyűlés megbízottja) és néhány igazi báró (zászlós úr) kíséretében felmegy és ott a primás előolvasása mellett, jobbát ég felé

emelve és baljában a feszületet tartva, a nemzet szabadságának és jogainak biztosítására esküt tesz.

A koronázási eskü letétele után a király az e célra elkészített dombra lovagol és Szent István kardjával a világ négy tája felé kardvágást csinál, annak jelzésére, hogy a szent korona országait bármerről jövő ellenséggel szemben megvédeni fogja.

Régi szokás szerint az ország lakói a királynak koronázás alkalmával ajándékokkal kedveskedtek. Legrégebben említik a források a székelyek ajándékát. De e szokás törvénybeiktatásának első nyomát csak 1563. évben találjuk, midőn az országgyűlés Miksának minden jobbágytelek után egy forintot ajánlott meg. Később, III. Károly óta bizonyos meghatározott összeget ajánlottak fel, mely 25—50 ezer darab arany között váltakozik. Az országgyűlés úgy 1867-ben, mint 1916-ban, úgy a király mint a királyné részére 50.000—50.000 darab aranyat szavazott meg koronázási ajándékol.

Ha a királynak felesége volt, ezt is megkoronázták, vagy egyidejűleg, vagy külön, és pedig a Habsburgok koráig az ország koronájával, a szent koronával, amint ezt I. Mátyás nejének, Beatrixnak és II. Ulászló nejének, Annának koronázása tanúsítja. De ugyanezt bizonyítja már V. István feleségének, Erzsébetnek egyik oklevele is, melyben azt mondja, hogy koronáztatása alkalmával esküt tett le. Ami egyszersmind arról is tanuskodik, hogy a ki-

rállyné megkoronázásának egykoron alkotmányjogi jelentősége is volt.

Több adatunk van azonban arról is, hogy a királynéknak kezdettől fogva külön házi koronájuk volt. Hiteles tudósítás szerint Annát, I. Ferdinánd nejét, már nem a szent koronával, hanem más koronával koronázták meg. Hasonlóképen Miksa nejének, Máriának fejére a veszprémi püspök a házi koronát tette; ellenben az esztergomi érsek a szent koronával a királynénak csak jobb vállát érintette. Innentől kezdve szokás útján a királyné koronázása olyképen történik, hogy a házi koronát a veszprémi püspök teszi a királyné fejére; minden egyéb szertartást, nevezetesen a felkenést és a szent koronával való érintést az esztergomi érsek végzi és pedig ez utóbbit a nádorral, vagy az országgyűlés megbízottjával együtt.

★

A magyar nemzet ezeréves önálló állami léte és így világtörténeti hivatása, léte és fennmaradása a legszorosabban össze van forrva a szent koronával. Ez a nemzeti közmeggyőződés adja magyarázatát a magyar nemzet erőteljes monarchikus érzetének és királyhűségének, *mely erősebb, mint bármely más európai nemzeté*; mert a magyar nemzet a szent koronában, amelynek minden állampolgár tagja, látja alkotmányos életének legnagyobb biztosítékát, örökérvényű palládiumát. Ezért nagy ünnep, *a legnagyobb*

nemzeti ünnep a koronázás, mely minden magyar ember szívében felkent királya iránt hódolatot fakaszt. Örömnépe ez a személyesített szent koronának, amelyben a szent koronát fején viselő király az ő hűséges magyar nemzetével, mint a szent korona tagjaival egyesül.